

МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР ПЕРСПЕКТИВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ

КИЇВ - 2015

Автор ідеї:

Василь Філіпчук

Автори публікації:

Олена Захарова, директор з аналітичної роботи за зовнішніх зв'язків Міжнародного центру перспективних досліджень

Тамара Марценюк, к.соц.н., доцентка кафедри соціології Національного університету «Кієво-Могилянська академія», асоційована гендерна експертка Міжнародного центру перспективних досліджень

РІВНІСТЬ
ВЗАЄМОПОВАГА

МЦПД

©2015 Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД)

У разі цитування обов'язкове посилання на МЦПД.

Дана публікація підготовлена Міжнародним центром перспективних досліджень (МЦПД) у рамках проекту Рівні можливості для жінок і чоловіків у політиці, бізнесі та громадському житті» у співраці з фондом «Рівність і взаємоповага».

Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1.	
Дипломатична служба: гендерні виклики та можливості	6
1.1. Кількість жінок на дипломатичній службі та на вищих дипломатичних посадах: світові тенденції.....	6
1.2. Регіональні особливості присутності жінок на вищих дипломатичних посадах	9
1.3. Суспільні упередження щодо дипломаток та жінок-послів	10
1.4. Політичні призначення vs кар'єрні дипломатки	13
1.5. Кар'єра vs сімейне життя як найбільший виклик для дипломаток.....	14
1.6. Шляхи подолання викликів.....	16
1.7. Переваги перебування жінок на дипломатичних посадах	17
РОЗДІЛ 2.	
Гендерні особливості дипломатичної служби в Україні	18
2.1. Законодавче регулювання	18
2.2. Жінки на вищих дипломатичних посадах в Україні: загальні показники.....	19
2.3. Жінки на посадах заступників Міністра закордонних справ України (1991 – 2015).....	22
2.4. Жінки на посадах Послів України та Представників при міжнародних організаціях (1991 – 2015)	23
2.5. Жінки на посадах генеральних консулів України	26
2.6. Жінки, які виконують обов'язки керівника дипломатичних установ України за кордоном станом на листопад 2015 року	29
2.7. Виклик кар'єра vs сімейне життя в українському контексті.....	31
2.8. Оплата праці працівників, які працюють за трудовою угодою як один з головних гендерних викликів у дипломатичній службі України	31
РОЗДІЛ 3.	
Найкращі світові практики з кар'єрного просування дипломаток.....	34
3.1. США як одна з країн-лідерів щодо просування жінок на вищі дипломатичні посади.....	34
3.2. Велика Британія: одна посада посла на двох дипломатів з однієї родини.....	41
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

ПЕРЕДМОВА

Публікація «Гендерні особливості дипломатичної служби в Україні та у світі» є міждисциплінарним виданням, яке було підготовлене експертами Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД) за підтримки фонду «Рівність і взаємоповага» на перетині двох проектів: одного з ключових напрямків діяльності центру щодо аналізу якості проведених реформ, зокрема у частині реформування системи забезпечення зовнішніх зносин та дипломатичної служби України, а також окремого проекту «Рівні можливості для жінок і чоловіків у політиці, бізнесі та громадському житті».

На національному рівні гендерна рівність гарантована, передусім, Конституцією України, Кодексом законів про працю України, а також окремим Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005), Державною програмою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року та іншими законодавчими актами.

Але декларована гендерна рівність не завжди спрацьовує на практиці. В Україні налічуються одиниці жінок, які займають посади Надзвичайних і Повноважних послів України за кордоном. Доцільно розібратися детальніше, чому декларована на папері гендерна рівність не спрацьовує на практиці, зокрема, у дипломатичній сфері.

У даній роботі гендерні питання та збільшення можливостей жінок бути представленими на вищих ланках дипломатичної служби розглядаються як один із компонентів давно назрілої реформи зовнішньополітичного відомства України. При цьому, позитивні зміни, яких можливо досягнути у ході такого реформування, зокрема і у гендерному контексті, конструктивно впливатимуть не тільки на дипломаток Міністерства закордонних справ України, а й усіх співробітників відомства.

Публікація націлена ініціювати суспільну дискусію як щодо окремих аспектів реформування системи забезпечення зовнішніх зносин та дипломатичної служби України, так і просування жінок на вищі дипломатичні посади у сфері, яка довгий час вважалася та подеколи досі вважається

достатньо закритою, з однієї сторони, та традиційно патріархальною, з іншої.

У першому розділі публікації «Дипломатична служба: гендерні виклики та можливості» подаються загальні тенденції розвитку дипломатичної служби у світі у контексті забезпечення гендерної рівності та доступу жінок на вищі дипломатичні посади у зовнішньополітичних інституціях та представництвах країн за кордоном. Крім того, розглядаються загальні виклики щодо кар'єрного зростання дипломаток та можливі шляхи їхнього подолання.

У другому розділі публікації представлені гендерні особливості дипломатичної служби в Україні, зокрема законодавче регулювання цього питання, а також подається кількісний аналіз представленості жінок на вищих дипломатичних посадах в Центральному апараті Міністерства закордонних справ України та у дипломатичних представництвах України за кордоном. Крім того, подається аналіз особливостей фінансово-економічного забезпечення зовнішньополітичного відомства, що є однією з основних перешкод щодо кар'єрного просування жінок у дипломатичній службі в Україні.

У третьому розділі публікації представлені найкращі світові практики щодо кар'єрного просування дипломаток, зокрема на прикладі Сполучених Штатів Америки та Великої Британії. Серед іншого, описані інноваційні практики призначення двох дипломатів з однієї родини на дипломатичні посади за кордоном, у тому числі і посади послів.

Публікація буде корисною для українських дипломатів, народних депутатів України (зокрема для членів Комітету Верховної Ради України у закордонних справах та Комітету з питань європейської інтеграції, а також Міжфракційного депутатського об'єднання сприяння гендерній рівності «Рівні можливості»), фахівців з питань реформування системи забезпечення зовнішніх зносин та дипломатичної служби України, політологів, експертів з гендерних питань, громадських активістів, медіа, що висвітлюють питання гендерної рівності, тощо.

РОЗДІЛ 1. ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА: ГЕНДЕРНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

1.1. КІЛЬКІСТЬ ЖІНОК НА ДИПЛОМАТИЧНІЙ СЛУЖБІ ТА НА ВИЩИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПОСАДАХ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

До ХХ століття жінки в дипломатичній службі виконували майже виключно роль дружин дипломатів та глав дипломатичних місій. Перші жінки на дипломатичній службі з'явилися лише у 20 – 30-х роках ХХ століття. У багатьох країнах, зокрема в США, Великій Британії, Австралії, до 1970-х років існувало правило, згідного з яким, якщо дипломатка виходила заміж, вона мала покинути дипломатичну службу.

Ситуація із представництвом жінок на дипломатичній службі почала поволі змінюватися після Другої світової війни, коли жінки ставали більш представленими у зовнішньополітичних відомствах не лише на посадах стенографісток, а й на дипломатичних посадах. Тоді ж з'являються випадки призначення дипломаток на посади глав дипломатичних установ країн за кордоном.

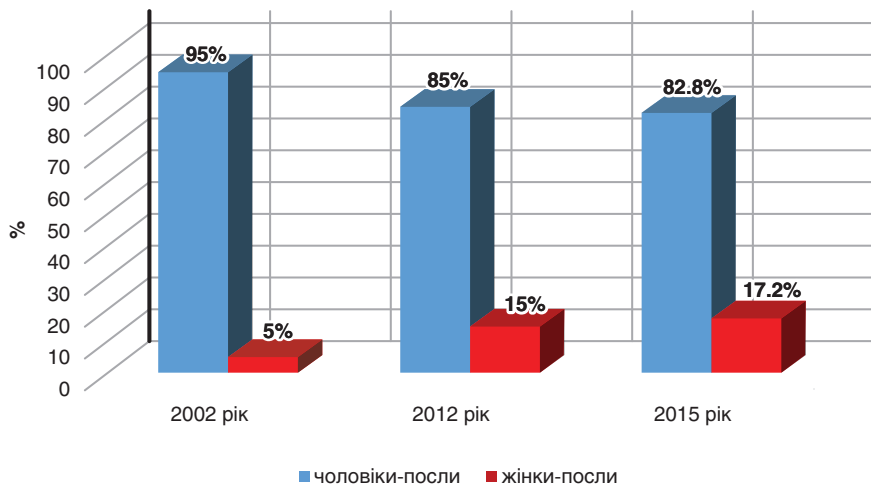
На сьогодні, через брак належної уваги у попередні роки до гендерної тематики у дипломатичній сфері, у відкритих джерелах представлено недостатньо інформації про кількість та частку жінок, які протягом попередніх двадцяти років обіймали посади керівників дипломатичних місій різних країн у світі. Водночас, данні з найбільших дипломатичних столиць світу - Нью-Йорку (постійні представництва країн при ООН), Вашингтону (посольства країн у США) та Лондону (посольства країн у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії) чітко демонструють, що за останні роки як кількість дипломаток, так і жінок-послів помітно виросла у світі.

Так у 2002 році лише 5% серед усіх постійних представників країн при ООН у Нью-Йорку були жінками. У 2012 році таких вже було 15%¹, а

¹ Women envoys on the rise http://www.embassymagazine.com/barometer/bar_issues/emb38_bar.html

станом на 5 листопада 2015 року кількість жінок, які очолювали представництва своїх країн при ООН, складала 35 (з 203 акредитованих послів), тобто 17,2%².

Постійні представники при ООН: гендерний склад

Графік 1

Кількість жінок, які очолюють дипломатичні представництва своїх країн у Лондоні та Вашингтоні, також зросла за останні роки.

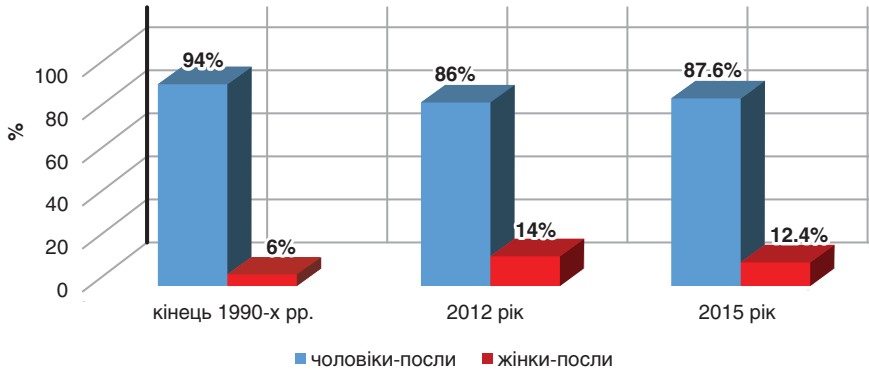
У кінці 1990-х років частка керівниць іноземних дипломатичних представництв у Вашингтоні становила близько 6%³, у 2012 вона досягла позначки 14%, після чого відбувся певний спад. Станом на липень 2015 року жінки у статусі послів очолювали 23 дипломатичних місії у Вашингтоні з 185, що складає 12,4%⁴.

² List of Permanent Representatives and Observers in New York, as of Thursday, 05 November 2015 <https://www.un.int/protocol/sites/www.un.int/files/Protocol%20and%20Liaison%20Service/headsofmissions.pdf>

³ Women envoys on the rise http://www.embassymagazine.com/barometer/bar_issues/emb38_bar.html

⁴ Diplomatic List <http://www.state.gov/documents/organization/244105.pdf>

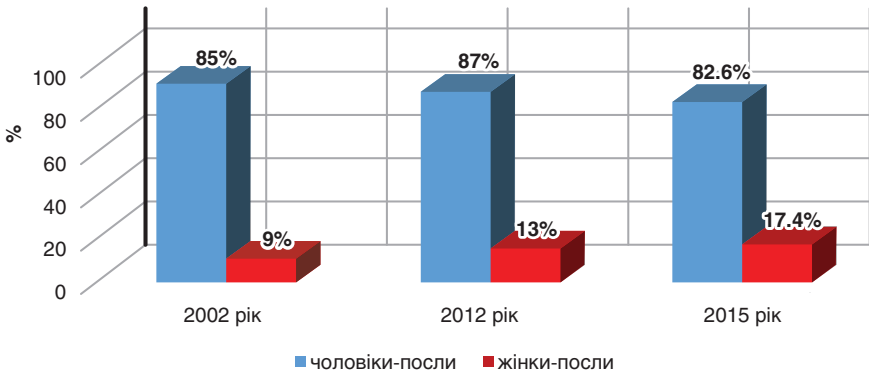
Посли іноземних держав у Вашингтоні: гендерний склад

Графік 2

У 2002 році кількість очільниць іноземних місій у Лондоні складала 15⁵, що становило 9%, а у 2012 вона вже була 21, що становило 13%. Станом на 2 листопада 2015 року в Лондоні працює 23 жінки-глави дипломатичних місій із 132 керівників посольств, що становить 17,4%⁶.

Посли іноземних держав у Лондоні: гендерний склад

Графік 3

⁵ Women envoys on the rise http://www.embassymagazine.com/barometer/bar_issues/emb38_bar.html

⁶ London Diplomatic List, November 2015 https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/473169/London_Diplomatic_List_-_November_2015.pdf

Загалом, вищенаведена статистика демонструє, що як в абсолютних цифрах, так і у відсотках кількість жінок, які очолюють дипломатичні місії в найбільших дипломатичних столицях світу, практично подвоїлося з початку 2000-х років, але при цьому загальна кількість жінок, що займають посади посла, залишається відносно невеликою.

1.2. РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИСУТНОСТІ ЖІНОК НА ВИЩИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПОСАДАХ

В Європі скандинавські країни – Норвегія, Швеція та Фінляндія – є лідерами із представленості жінок на вищих дипломатичних посадах. Згідно із дослідженням Скандинавського гендерного інституту, проведеного у 2010 році, Норвегія має найбільшу кількість жінок-послів в Європі, що складає близько 30%, в той час як у 1995 році вона становила 8,5%⁷.

Фінляндія та Швеція не далеко відстають від Норвегії та мають 27% керівниць закордонних дипломатичних представництв, в той час як у 1997 році цей показник сягав 6,9%, а у 1992 році – 8%.

У Великій Британії близько 21% послів та 19% високих представників є жінками, одночасно близько 22% вищих дипломатичних посад у зовнішньополітичному відомстві Великої Британії (Форін Офіс) обіймаються дипломатками.

Близько 22% керівників місій Європейського Союзу є жінками і ця кількість різко збільшилася після призначення Кетрін Ештон на посаду Високого представника ЄС із закордонних справ.

Центральноєвропейські країни – особливо ті, які мають новосформовані міністерства закордонних справ після зміни комуністичного режиму – також мають високі показники. Так в Естонії 26% посад послів обіймають жінки, а в Румунії цей показник сягає 25%.

У Північній Америці США задають тренд, де на сьогодні 31% призначених послів складають жінки, в той час як у 2004 році цей показник становив лише 18%. Ситуація у Латинській Америці та карибських державах також є позитивною. Очолює цей рейтинг Панама, де кожний четвертий призначений посол є жінкою. Іншим позитивним прикладом є Гренада, де чотири з семи полів є жінками, включаючи такі відповідальні пости, як

⁷ Gender and Power in the Nordic Countries – with focus on politics and business http://www.nikk.no/wp-content/uploads/NIKKpub2011_broschyr_K%C3%B8n-og-magt_Gender-Power.pdf

глави дипломатичних представництв у Лондоні, Вашингтоні, Нью-Йорку та Пекіні.

В африканських країнах, зокрема в Південно-Африканській Республіці та Руанді приблизно чверть глав їхніх дипломатичних місій є жінками, що є значно вище за середні показники у світі.

Країни азійсько-тихоокеанського регіону знаходяться у другій частині списку щодо гендерної рівності у сфері дипломатичної служби, однак тут є виключення, які варто відзначити: у Філіппінах близько 40% глав дипломатичних місій за кордоном становлять жінки; в Австралії близько 29% посад послів також обіймають жінки.

Близькосхідні країни традиційно мають низьке представництво жінок на державних посадах, але Єгипет та Туніс порушують цей тренд, призначаючи час від часу низку жінок на посади послів.

Країни Перської затоки мають дуже незначну кількість жінок, які очолюють дипломатичні представництва, але якщо порівняти ці дані із даними десятирічної давнини, коли взагалі жінки не призначалися на посади послів, то був зроблений чималий прорив. Першим порушив традиційні правила Кувейт, який у 1993 році призначив жінку на посаду посла. Далі до нього приєднався Бахрейн, який у 2012 році мав чотири послы-жінки, що становило близько 15% від усіх глав дипломатичних місій країни за кордоном.

1.3. СУСПІЛЬНІ УПЕРЕДЖЕННЯ ЩОДО ДИПЛОМАТОК ТА ЖІНОК-ПОСЛІВ

Упередження щодо дипломаток та жінок на посадах послів істотно змінилися протягом останніх ста років. На початку ХХ століття опоненти призначення жінок на дипломатичні посади наголошували на таких ризиках⁸:

- ✓ **сприйняття призначення керівництвом іноземної держави.** Опоненти наголошували, що призначення жінки послом може негативно вплинути на імідж та престиж країни, яка його здійснила;
- ✓ **фізичні складності** дипломатичної, передусім консульської, служби у портових містечках з неоднозначною репутацією та віддалених регіонах, відрізаних від цивілізації. Опоненти наголошували,

⁸ The rise of the female diplomat <http://www.prospectmagazine.co.uk/opinions/the-rise-of-the-female-diplomat>

що жінки є занадто делікатними чи слабкими, щоб проходити дипломатичну службу у таких місцях;

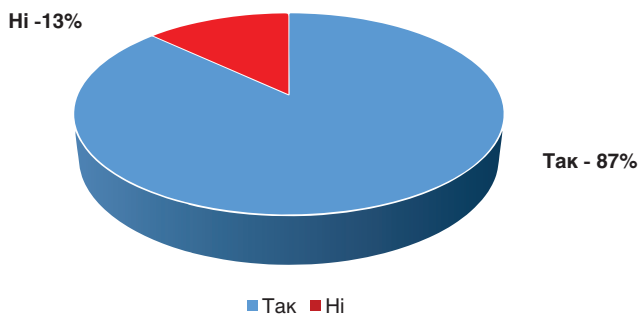
- ✓ **сімейний статус дипломатки.** Вважалося, що неодружена жінка на дипломатичній посаді за кордоном має меншу професійну вартість, ніж чоловік, який прибув в іноземну країну в команді із своєю дружиною; в той же час взагалі ніхто не міг уявити дипломатку із чоловіком, які прибули у закордонне відрядження.

Суспільний розвиток та технічний прогрес дозволили подолати згадані упередження і після Другої світової війни з'являється все більше призначень жінок на дипломатичні посади та, зокрема, на посади керівників дипломатичних місій. Водночас, упередження щодо жінок на дипломатичних посадах продовжують існувати.

Британське видання «Ембасі Мегезін» у 2012 році провело опитування іноземних дипломаток, які працювали на той момент у Лондоні, з метою з'ясувати, чи покращився їхній статус за останні десять років⁹. Респондентки були однастайні в оцінці того, що статус жінок-дипломаток покращився за останнє десятиліття.

Іншим питанням було, чи вважають респондентки дипломатію чоловічою справою та чоловічою професією, на що 4 з 5 (87%) відповіли «так».

Чи є дипломатія чоловічою професією? (опитування серед дипломаток у Лондоні, 2012)

Графік 4

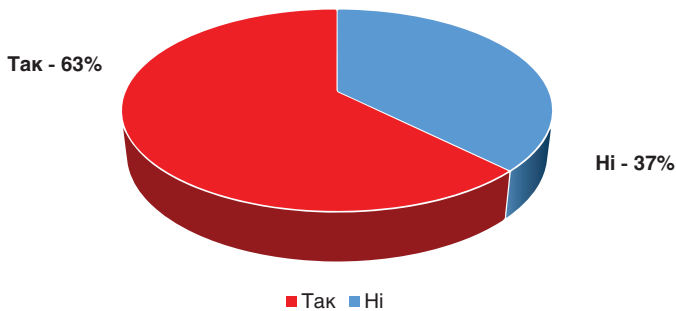
⁹ Women envoys on the rise http://www.embassymagazine.com/barometer/bar_issues/emb38_bar.html

При цьому троє з чотирьох зазначили, що вони стикалися з прихованими та відкритими формами вираження упередженого ставлення, зокрема:

- ✓ багато хто відчуває необхідність працювати більше, ніж чоловіки, щоб професійно самоствердитися;
- ✓ деякі мали ситуації, коли їх плутали із секретарками або коли їхні підлеглі-чоловіки сприймалися як їхні начальники;
- ✓ загалом усі погоджувалися, що їхня думка важила менше, ніж коли ті ж самі ідеї висловлювали колеги-чоловіки;
- ✓ деякі визначали, що не отримали належного кар'єрного просування або мали чекати довше на нього, ніж колеги-чоловіки;
- ✓ інші відчували, що часто існував несправедливий розподіл завдань, коли дипломатки отримували задачі переважно організаційного характеру в бек-офісі, в той час як їхні колеги-чоловіки отримували більш відповідальні ролі та завдання, з яких вони могли отримати більше переваг при виконанні меншої кількості роботи.

Водночас, коли запитували, чи могли б позитивні дії зняти ці проблеми, то одна третина виступала проти будь-якої форми позитивної дискримінації, у той час як дві третини погоджувалися із необхідністю запровадження таких заходів, зазначаючи при цьому, що в основу системи мають бути покладені реальні заслуги особи. Крім того респондентки додавали, що позитивні дії будуть мати несуттєвий вплив без запровадження дружніх до сім'ї політик.

**Чи могли б позитивні дії сприяти подоланню
упереджень щодо дипломаток?
(опитування серед дипломаток у Лондоні, 2012)**

Графік 5

1.4. ПОЛІТИЧНІ ПРИЗНАЧЕННЯ VS КАР'ЄРНІ ДИПЛОМАТКИ

Питання політичних призначень на дипломатичні посади, передусім посади послів, та призначення на ці посади кар'єрних дипломатів є проблемним не тільки в гендерному розрізі.

Існує негласне протиставлення керівників дипломатичних місій, призначених за політичним принципом, та професійним принципом. Якщо для більшості кар'єрних дипломатів це є честю пройти шлях від аташе до вищої дипломатичної посади – керівника дипломатичним представництвом країни за кордоном, то для багатьох осіб, призначених за політичним принципом, часто закордонне відрядження може виглядати як почесне політичне заслання або можливість пересидіти несприятливі політичні часи.

Загалом перші жінки-посли були призначені за політичним, а не кар'єрним принципом. З іншої сторони, такі призначення дозволили відкрити вікно можливостей для подальшого призначення жінок на високі дипломатичні посади в зовнішньополітичних відомствах та дипломатичних представництвах країни за кордоном.

Крім того, в новоутворених країнах або тих, які пережили перезавантаження та отримали цілком нові зовнішньополітичні відомства у другій половині ХХ століття, зокрема у колишніх країнах Варшавського договору, відразу більший відсоток жінок мали можливість бути призначеними на посади послів країн за кордоном, і значна частка таких призначень була політичними.

Згідно з даними дослідження британського видання «Ембасі Мегезін», у 2002 році у Лондоні було представлено 15 жінок, які очолювали закордонні дипломатичні установи, з них дев'ять були політичними призначеннями і, таким чином, були новачками у дипломатичному світі.

Інші шість були кар'єрними дипломатками, але три з них представляли новопроголошені незалежні країни (країни колишньої Югославії чи Радянського Союзу), що означало, що їхні представниці отримали доволі швидке просування по дипломатичній кар'єрній драбині зовнішньополітичних міністерств їхніх країн.

Як вже зазначалося вище, у 2012 році у Лондоні нараховувалася 21 дипломатична місія, яку очолювали жінки-посли, що становило 13% від усіх іноземних керівників дипломатичних місій, які працювали у країні. При цьому відбулося не тільки майже 40% збільшення кількості жінок-послів, а й зсув у сторону кар'єрних призначень: 11 з цих 21 очільниць були призначені за кар'єрно-професійним принципом, а 10 – за політичним принципом. Це означає, що в дипломатичній сфері зросла кількість професійних дипломаток.

Хоча політичні призначення на високі дипломатичні посади можуть у низці випадків підірвати довіру до інституту дипломатичної служби серед кадрових дипломатів, але водночас вони можуть відкривати можливості, які раніше не існували у тих чи інших спільнот бути представленими у дипломатичній сфері.

1.5. КАР'ЄРА VS СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ ЯК НАЙБІЛЬШИЙ ВИКЛИК ДЛЯ ДИПЛОМАТОК

Дотримання балансу між кар'єрою та сімейним життям завжди було викликом для жінок. Але це є подвійним викликом для жінок, які намагаються побудувати свою кар'єру у дипломатичній сфері. Гендерні особливості дипломатичної служби часто характеризуються висловлюванням: за успішним чоловіком-дипломатом стоїть жінка, а за успішною жінкою-дипломаткою стоїть розлучення.

Саме відсутність балансу між кар'єрою та сімейним життям називається найбільшою перешкодою у просуванні жінок на дипломатичній службі. Переїзди з однієї столиці в іншу з дітьми є дуже важкими для родин, особливо, якщо немає родинної підтримки. Саме тому чоловіки, часто через тиск суспільної думки, не охоче жертвують своєю кар'єрою для того, щоб супроводжувати своїх дружин під час закордонного дипломатичного відрядження.

Одна високопоставлена дипломатка Європейського Союзу пригадувала ситуацію, коли керівник кадрового департаменту запитав її, що вона буде робити із чоловіком, якщо її призначать на дипломатичну посаду за кордоном. На це дипломатка запитала, чи питають співробітники кадрового департаменту дипломатів, чи готові їхні дружини покинути власну

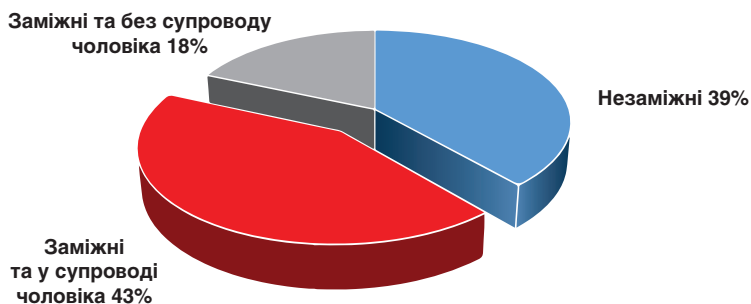
кар'єру та відправитися з ними у ролі домогосподарок, прати шкарпетки та прасувати сорочки.

За даними того ж дослідження британського видання «Ембасі Мегезін», у 2002 році трохи більше половини жінок, які очолювали дипломатичні установи своїх країн у Лондоні, були або неодружені, або розлучені, або якщо і одружені, то їхні чоловіки їх не супроводжували у закордонне від'їждження. Тобто, трохи більше половини послів-жінок працювали за кордоном без супроводження та підтримки свого партнера.

Натомість у 2012 році, хоча кількість жінок-дипломаток виросла за десять років майже на 40%, вже 75% з них були неодруженими, розлученими або одруженими, але їхні партнери їх не супроводжували у закордонному від'їзді. Це означає, що жінки, які займають найвищі посади в дипломатичній службі, продовжують робити жорсткий та подеколи нелегкий вибір між кар'єрою та родиною.

Це ж дослідження виявило ще одну тенденцію. Серед жінок, які належать до середнього та старшого дипломатичного складу посольств і представництв, близько двох третин (61,5%) є одруженими або перебувають у партнерстві, а з тих, хто одружені, тільки у 70% їх супроводжує партнер у закордонне від'їждження. Таким чином, лише у 43% випадків дипломатка середнього та старшого складу є одруженою та у супроводі свого чоловіка під час перебування за кордоном.

Сімейний статус дипломаток середнього та старшого складу (опитування серед дипломаток у Лондоні, 2012)

Графік 6

Ці показники є ще гіршими для керівниць дипломатичними представництвами: лише чверть з них є одруженими та у супроводі своїх чоловіків під час перебування на високій посаді за кордоном. Таким чином, чим вищий професійний статус дипломатки, тим більше ризиків для її сімейного життя.

Водночас тут проглядається і позитивна тенденція: це також означає, що для більш молодшого покоління чоловіків вважається соціально прийнятним робити перерву у кар'єрі для того, щоб їхні дружини або партнерки могли просуватися по своїй кар'єрній драбині.

Разом з тим, більшість респонденток зазначило, що співжиття із чоловіком чи партнером, який перебуває у фрустрації через неможливість побудови кар'єри, було дуже стресовим досвідом. А для пар, у яких обоє обіймали певні дипломатичні посади, балансування між кар'єрою та сімейними обов'язками без домашньої підтримки було великим викликом.

1.6. ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ВИКЛИКІВ

Більшість експертів погоджується, що для заохочення жінок вступати та просуватися на дипломатичній службі зовнішньополітичним відомствам необхідно запроваджувати політики, дружні до родини, коли переваги отримують як жінки, так і чоловіки-дипломати.

Чим більше жінки будуть підніматися по кар'єрній дипломатичній драбині, тим більше з'являтиметься чоловіків-партнерів. Наприклад, на сьогодні статистика Форін Офіс Великобританії свідчить, що до Асоціації сімей працівників дипломатичної служби входить понад 1400 членів-чоловіків, що складає близько 40% зареєстрованих партнерів.

Зростання кількості чоловіків дипломаток означає необхідність запровадження стратегій, які сприятимуть та полегшуватимуть їм працевлаштування під час закордонних відряджень. Ключовим у цьому питанні має стати більш універсальний підхід до отримання дозволів на роботу. На сьогодні отримання дозволу на роботу чоловіка дипломатки чи дружини дипломата пов'язане із укладенням двосторонніх угод між державами.

По-друге, один із партнерів може обирати можливість залишатися в рідній країні для просування своєї власної кар'єри. У цьому випадку важливо, щоб зовнішньополітичне відомство надавало підтримку старшим

дипломаткам та дипломатам, чиї партнери не супроводжують їх у закордонному відрядженні.

Дипломатичні пари також можуть бути відправлені у закордонне відрядження як тандем, де один з партнерів працює в одному відділенні посольства, а інший, скажімо, у другому відділенні чи консульстві; або один працює у двосторонній місії (посольстві чи консульстві), а інший у багатосторонній (представництві при міжнародних організаціях). Але, на жаль, остання стратегія можлива для застосування лише у великих дипломатичних столицях.

Іншою стратегією є призначення членів родин на дипломатичні посади за кордоном в сусідніх країнах, що полегшує їхнє спілкування один з одним.

1.7. ПЕРЕВАГИ ПЕРЕБУВАННЯ ЖІНОК НА ДИПЛОМАТИЧНИХ ПОСАДАХ

За свідченням низки працівниць зовнішньополітичних відомств різних країн, разом із викликами, які стоять виключно перед дипломатками, існують ще додаткові можливості та переваги для них, ґрунтовані на гендерній складовій:

- ✓ можливість погляду на ситуації з кута у 360 градусів, який проявляється у тому, що дипломатки мають більше можливостей проводити зустрічі із жінками у країнах із традиційними цінностями. Таким чином дипломатки можуть долати формальні та неформальні гендерні особливості. Це дає їм більш цілісну картину ситуації, а також ширше коло можливих інсайдерів та контактів. Це особливо важливо у країнах із консервативними цінностями, але в яких жінки є високоосвіченими, активними в громадах та контролюють великі потоки коштів¹⁰;
- ✓ жінки зазвичай не розглядаються як такі особи, що становлять небезпеку, і тому під час бесіди дипломатка може отримати більше інформації, ніж її колега дипломат;
- ✓ дипломатки, особливо жінки, які очолюють дипломатичні установи, більше притягують до себе публічну увагу, а тому їхня діяльність може отримувати більше публічне висвітлення у медіа країни перебування.

¹⁰ Female diplomats share secrets <http://www.politico.com/story/2014/09/diplomats-women-state-department-110506?o=0>

РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

2.1. ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Принцип гендерної рівності закріплений у Законі України «Про державну службу»: згідно із статтею 4 право на державну службу мають громадяни України незалежно від статі¹¹. Натомість серед принципів дипломатичної служби, закріплених Законом України «Про дипломатичну службу»¹², відсутній принцип гендерної рівності. Водночас, у статті 29 цього закону зазначено, що працівник дипломатичної служби користується всіма правами, визначеними в Законі України «Про державну службу». Таким чином, принцип гендерної рівності у сфері дипломатичної служби закріплений опосередковано Законом про «Державну службу».

Одне із важливих зобов'язань стосовно забезпечення гендерної рівності у різних сферах життя, яке взяла на себе також і Україна, стосується ратифікації ще у 1980 році найвідомішого міжнародного документу стосовно забезпечення прав жінок – Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW)¹³. Україна зобов'язана періодично (раз на чотири роки) звітувати Комітету Конвенції про виконання своїх зобов'язань. У результатах попереднього Державного та Альтернативного звітів про виконання в Україні Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації зазначено, що питання забезпечення рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок в Україні є суперечливими. З одного боку, в Україні *«зроблені реальні кроки для створення механізму забезпечення прав і свобод жінок згідно із загальними міжнародними нормами забезпечення прав людини»*¹⁴. З іншого боку, *«в країні ще не відбулася зміна ідеології відносно проблеми становища статей у суспільстві відповідно до світових тенденцій розвитку даного питання»*¹⁵.

11 Закон України «Про державну службу» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>

12 Закон України «Про дипломатичну службу» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>

13 Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок / ООН, Конвенція, Міжнародний документ від 18.12.1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_207

14 Доклад о выполнении в Украине Конвенции ООН о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин / [руков. авт. кол. Л.Е. Леонтьева, А.В. Толстокурова]. – Харьков: Фолио, 2007. – С. 18.

15 Там само.

Окрема 8 стаття Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок стосується питання залучення жінок до дипломатії: «Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів, щоб забезпечити жінкам можливість на рівних умовах з чоловіками і без будь-якої дискримінації представляти свої уряди на міжнародному рівні і брати участь у роботі міжнародних організацій».

2.2. ЖІНКИ НА ВИЩИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПОСАДАХ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ

В історії України відсутній випадок, коли б посаду Міністра закордонних справ займала жінка.

На даний момент в системі органів дипломатичної служби жінки обіймають такі найвищі посади:

- ✓ 1 заступник Міністра (Олена Зеркаль);
- ✓ 3 Посли (Тетяна Іжевська, Наталя Галібаренко та Інна Огнівець);
- ✓ 4 Генеральних консули (Алла Польова, Лариса Герасько, Леся Лозинська та Оксана Тарасюк);
- ✓ 4 тимчасового виконують обов'язки керівників дипломатичних представництв (Любов Непоп, Ольга Дарибогова, Людмила Давидович, Діана Іванова) через відсутність офіційних призначень. (Детальніше дивіться розділи 2.3 - 2.6.).

Відповідно до статті 18 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок Україна подає Генеральному секретареві ООН періодичні доповіді про стан її виконання¹⁶, де, серед іншого, також подає інформацію про жінок на вищих дипломатичних посадах. Остання Восьма Доповідь охоплює звітний період за 2010 – 2013 роки та інформацію про стан справ в Україні у 2014 році на час її підготовки.

Із приводу виконання Україною статті 8 Доповіді станом на 2014 рік надано таку статистичну інформацію: співвідношення чоловіків і жінок в апараті Міністерства закордонних справ України становить приблизно 70 % на 30 % загальної кількості працівників.

¹⁶ Восьма періодична доповідь про виконання Україною Конвенції ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок. – К.: Міністерство соціальної політики України, 2014. – 45 с. // http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=160780

Серед керівництва міністерства посаду першого заступника Міністра обіймає жінка. Посади керівників середньої ланки обіймає 21 жінка (20 %), посади керівників вищої ланки – 7 жінок (25 %). У зарубіжних дипломатичних установах України керівні посади обіймають 5 жінок: Надзвичайний і Повноважний Посол, Генеральний консул і 3 керівники консульських установ.

Частка жінок на вищому рівні в Україні (%)¹⁷

	2011	2012	2013
Частка жінок серед послів	0	1,5	0

Таблиця 1

У найсвіжіших даних станом на жовтень 2015 року про ситуацію із жінками у дипломатії зазначено¹⁸, що в апараті МЗС працюють 215 жінок (загальна кількість працівників – 600 осіб). Причому, керівні посади обіймають лише 38 жінок.

Згідно із статтею 106 Конституції України¹⁹ та статтею 13 Закону України «Про дипломатичну службу»²⁰ Президент України призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях. Таким чином, саме Президент відповідальний за кадрову політику на вищих щаблях дипломатичної служби в Україні.

У липні 2014 року Президент України Петро Порошенко доручив Міністру закордонних справ Павлу Клімкіну збільшити кількість українських жінок-дипломатів у країнах-членах Європейського Союзу. Порошенко підкреслив, що виступає за збільшення присутності жінок у владі. «Євроінтеграція диктує необхідність більшої присутності жінок у всіх гілках влади», — зазначив він²¹.

Призначення жінок на посади послів та представників України за кордоном Президентами України

17 Восьма періодична доповідь про виконання Україною Ковенції ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок. – К.: Міністерство соціальної політики України, 2014. – С. 44 (Додаток 7) // http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=160780

18 Кобилецька В. Жінки на дипломатичних теренах: поступ і зрушення // Повага: кампанія проти сексизму. – 19 жовтня 2015 р. // <http://povaha.org.ua/zhinky-na-dyplomatychnyh-terenah-postup-i-zrushennya/>

19 Конституція України <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page2>

20 Закон України «Про дипломатичну службу» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>

21 Важливою у виконанні миротворчої місії сьогодні є роль жінок – Президент України <http://www.president.gov.ua/news/vazhlyvyyu-uvikonanni-mirotvorchoyi-misiyi-sogodni-ye-rol-z-33316>

Президент	Загальна кількість призначень на вищі дипломатичні посади за кордоном	Кількість призначень жінок на вищі дипломатичні посади за кордоном	Кількість жінок, які були призначені на вищі дипломатичні посади	% призначень жінок на вищі дипломатичні посади за кордоном
Петро Порошенко 2014 –	33	2	2	6,1 %
Віктор Янукович 2010 – 2014	109	2	1	1,8 %
Віктор Ющенко 2005 – 2010	164	6	5	3,7 %
Леонід Кучма 1994 – 2005	315	6	3	1,9 %
Леонід Кравчук 1991 – 1994	20	0	0	0,0 %
Загалом		16		

Таблиця 2

2.3. ЖІНКИ НА ПОСАДАХ ЗАСТУПНИКІВ МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ (1991 – 2015)

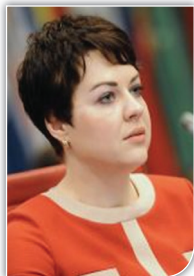
Починаючи з 1991 року були три жінки, які обіймали посаду заступника міністра закордонних справ або рівнозначну їй (заступника Державного секретаря України): Наталя Зарудна, Наталя Галібаренко, Олена Зеркаль.

ЗАРУДНА НАТАЛЯ МИКОЛАЇВНА

- ✓ займала посаду заступника Державного секретаря Міністерства закордонних справ України з 1 жовтня 2002 року²² по 5 вересня 2003 року²³;
- ✓ Посол України в Королівстві Данія з 31 грудня 2004 року²⁴ по 4 вересня 2008 року²⁵;
- ✓ Посол України у Федеративній Республіці Німеччина з 4 вересня 2008 року²⁶ по 16 грудня 2011 року²⁷.
- ✓ з грудня 2011 року очолює Офіс програм ОБСЄ в Астані (Казахстан)²⁸.

ГАЛІБАРЕНКО НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

- ✓ Перший заступник Міністра закордонних справ України з 9 березня 2014 року²⁹ по 26 серпня 2015 року;
- ✓ Посол України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії з 26 серпня 2015 року³⁰;
- ✓ Постійний представник України при Міжнародній морській організації (ІМО) з 25 вересня 2015 року³¹.

22 Указ Президента №892/2002 від 1 жовтня 2002 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/892/2002>

23 Указ Президента №983/2003 від 5 вересня 2003 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/983/2003>

24 Указ Президента України №1594/2005 від 31 грудня 2004 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1594/2004>

25 Указ Президента України №808/2008 від 4 вересня 2008 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/808/2008>

26 Указ Президента України №809/2008 від 4 вересня 2008 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/809/2008>

27 Указ Президента України №1129/2011 від 16 грудня 2011 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1129/2011>

28 Офіс програм ОБСЄ в Астані <http://www.osce.org/ru/node/116653>

29 Розпорядження Кабінету Міністрів України №147-р від 9 березня 2014 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/147-2014-%D1%80>

30 Указ Президента України №513/2015 від 26 серпня 2015 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/513/2015>

31 Указ Президента України №560/2015 від 25 вересня 2015 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/560/2015>

ЗЕРКАЛЬ ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА

- ✓ заступник Міністра закордонних справ України з питань європейської інтеграції з 20 серпня 2014 року³².

2.4. ЖІНКИ НА ПОСАДАХ ПОСЛІВ УКРАЇНИ ТА ПРЕДСТАВНИКІВ ПРИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ (1991 – 2015)

З часу незалежності в Україні восьмеро жінок було призначено на Посади послів та представників України при міжнародних організаціях: Ніна Ковальська, Сюзанна Станік, Наталя Зарудна, Оксана Слюсаренко, Тетяна Жевська, Тетяна Саєнко, Наталя Галібаренко, Інна Огнівець.

При цьому шестеро з них були кар'єрними дипломатками, а двоє – призначеними за політичним принципом (Сюзанна Станік та Оксана Слюсаренко). Враховуючи, що вони обіймали декілька посад одночасно (за сумісництвом) або переводилися з одного диппредставництва в інше, то загальна кількість номінацій жінок на посади послів та представників при міжнародних організаціях досягає 19.

КОВАЛЬСЬКА НІНА КЛИМІВНА

- ✓ Посол України в Швейцарській Конфедерації з 24 лютого 1998 року³³ по 14 червня 2000 року³⁴,
- ✓ Посол України у Ватикані з 9 вересня 1998 року³⁵ по 18 червня 2003 року³⁶;
- ✓ Посол України у Князівстві Ліхтенштейн (за сумісництвом) з 20 жовтня 1998 року³⁷ по 14 червня 2000 року³⁸ у зв'язку із досягненням граничного віку перебування на дипломатичній службі.

32 Розпорядження Кабінету Міністрів України №752-р від 20 серпня 2014 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/752-2014-%D1%80>

33 Указ Президента України №149/98 від 24 лютого 1998 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/149/98>

34 Указ Президента України №797/2000 від 14 червня 2000 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/797/2000>

35 Указ Президента України 989/98 від 9 вересня 1998 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/989/98>

36 Указ Президента України №537/2003 від 18 червня 2003 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537/2003>

37 Указ Президента №1153/98 від 20 жовтня 1998 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1153/98>

38 Указ Президента України №797/2000 від 14 червня 2000 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/797/2000>

СТАНІК СЮЗАННА РОМАНІВНА

- ✓ Постійний представник України при Раді Європи з 7 грудня 2001 року³⁹ по 12 вересня 2003 року⁴⁰;
- ✓ Посол України в Швейцарській Конфедерації з 12 вересня 2003 року⁴¹ по 25 березня 2004 року⁴².

ЗАРУДНА НАТАЛЯ МИКОЛАЇВНА

- ✓ займала посаду заступника Державного секретаря Міністерства закордонних справ України з 1 жовтня 2002 року⁴³ по 5 вересня 2003 року⁴⁴;
- ✓ Посол України в Королівстві Данія з 31 грудня 2004 року⁴⁵ по 4 вересня 2008 року⁴⁶;
- ✓ Посол України у Федеративній Республіці Німеччина з 4 вересня 2004 року^{47,48} по 16 грудня 2011 року⁴⁸.
- ✓ з грудня 2011 року очолює Офіс програм ОБСЄ в Астані (Казахстан)⁴⁹.

СЛЮСАРЕНКО ОКСАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

- ✓ Посол України в Республіці Чорногорія з 1 грудня 2008 року⁵⁰ по 31 березня 2014 року⁵¹.

39 Указ Президента України №1196/2001 від 7 грудня 2001 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1196/2001>

40 Указ Президента України №1018/2002 від 12 вересня 2003 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1018/2003>

41 Указ Президента України №1019/2003 від 12 вересня 2003 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1019/2003>

42 Указ Президента України №367/2003 від 25 березня 2004 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/367/2004>

43 Указ Президента №892/2002 від 1 жовтня 2002 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/892/2002>

44 Указ Президента №983/2003 від 5 вересня 2003 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/983/2003>

45 Указ Президента України №1594/2005 від 31 грудня 2004 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1594/2004>

46 Указ Президента України №808/2008 від 4 вересня 2008 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/808/2008>

47 Указ Президента України №809/2008 від 4 вересня 2008 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/809/2008>

48 Указ Президента України №1129/2011 від 16 грудня 2011 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1129/2011>

49 Офіс програм ОБСЄ в Астані <http://www.osce.org/ru/node/116653>

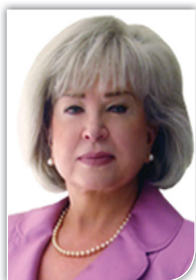
50 Указ Президента України №1126/2008 від 1 грудня 2008 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1126/2008>

ІЖЕВСЬКА ТЕТЯНА ІВАНІВНА

- ✓ Посол України у Ватикані з 11 грудня 2006 року⁵²;
- ✓ Посол України при Суверенному військовому Ордені Госпітальєрів Святого Іоанна Єрусалимського, Родосу і Мальти за сумісництвом з 21 липня 2008 року⁵³.

САЄНКО ТЕТЯНА ГРИГОРІВНА

- ✓ Консул – керівник Консульства України в Малазії з 25 травня 2006 року по 4 червня 2009 року⁵⁴;
- ✓ Посол України в Республіці Куба з 4 червня 2009 року⁵⁵;
- ✓ Посол України в Домініканській Республіці (за сумісництвом) з 11 жовтня 2010 року⁵⁶;
- ✓ Посол України в Боліваріанській Республіці Венесуела (за сумісництвом) з 15 листопада 2010 року⁵⁷.
- ✓ Померла під час перебування на згаданих дипломатичних посадах 7 січня 2013 року; укази Президента про звільнення зі згаданих посад відсутні.

51 Указ Президента України №356/2014 від 31 березня 2014 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/356/2014>

52 Указ Президента №1062/2006 від 11 грудня 2006 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1062/2006>

53 Указ Президента України №649/2008 від 21 липня 2008 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/649/2008>

54 Саєнко Тетяна Григорівна https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A2%D0%B5%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%B0_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0

55 Указ Президента №416/2009 від 4 червня 2009 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/416/2009>

56 Указ Президента №947/2010 від 11 жовтня 2010 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/947/2010>

57 Указ Президента України №1034/2010 від 15 листопада 2010 року <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1034/2010>

ГАЛІБАРЕНКО НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

- ✓ Перший заступник Міністра закордонних справ України з 9 березня 2014 року⁵⁸ по 26 серпня 2015 року;
- ✓ Посол України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії з 26 серпня 2015 року⁵⁹;
- ✓ Постійний представник України при Міжнародній морській організації (ІМО) з 25 вересня 2015 року⁶⁰.

ОГНІВЕЦЬ ІННА ВАСИЛІВНА

- ✓ Генеральний консул України в м. Пряшів (Словаччина) з серпня 2003 року по 30 грудня 2005 року⁶¹;
- ✓ Посол України в Словацькій Республіці з 30 грудня 2005 року⁶² по 5 лютого 2010 року⁶³;
- ✓ Посол України в Португальській Республіці з 19 жовтня 2015 року⁶⁴.

2.5. ЖІНКИ НА ПОСАДАХ ГЕНЕРАЛЬНИХ КОНСУЛІВ УКРАЇНИ

З 1991 року семеро жінок обіймали посади генеральних консулів України: Ольга Бенч, Ганна Кармадонова, Наталя Прокопович, Алла Польова, Лариса Герасько, Леся Лозинська, Оксана Тарасюк. При чому четверо з них були призначені за політичним принципом, а троє – за кар’єрно-професійним.

58 Розпорядження Кабінету Міністрів України №147-р від 9 березня 2014 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/147-2014-%D1%80>

59 Указ Президента України №513/2015 від 26 серпня 2015 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/513/2015>

60 Указ Президента України №560/2015 від 25 вересня 2015 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/560/2015>

61 https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C_%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%B0_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0

62 Указ Президента України №1879/2005 від 30 грудня 2005 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1879/2005>

63 Указ Президента України №114/2010 від 5 лютого 2010 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/114/2010>

64 Указ Президента України №590/2015 від 19 жовтня 2015 року <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/590/2015>

БЕНЧ ОЛЬГА ГРИГОРІВНА

- ✓ Генеральний консул України в Пряшеві (Словаччина) у 2005 – 2015 роках.

КАРМАДОНОВА ГАННА КОСТЯНТИНІВНА

- ✓ Начальник Управління Загального секретаріату МЗС України у 200 – 2004 роках;
- ✓ Радник-посланник Посольства України в Китаї у 2004 – 2006 роках;
- ✓ Генеральний консул України в Шанхаї (Китай) у 2006 – 2009 роках;
- ✓ Посол з особливих доручень МЗС України у 2009 – 2012 роках.

ПРОКОВИЧ НАТАЛЯ ВОЛОДИМИРІВНА

- ✓ Генеральний консул України у Санкт-Петербурзі у 2009 – 2013 роках⁶⁵.

⁶⁵ Прокопович Наталя Володимирівна https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0

ПОЛЬОВА АЛЛА ВАЛЕНТИНІВНА

- ✓ Генеральний консул України у Франкфурті-на-Майні (Німеччина) з 3 жовтня 2014 року⁶⁶.

ГЕРАСЬКО ЛАРИСА АНАТОЛІЇВНА

- ✓ Генеральний консул України в Чикаго (США) з 23 квітня 2015 року⁶⁷.

ЛОЗИНСЬКА ЛЕСЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

- ✓ Генеральний консул України у Санкт-Петербурзі (Росія) з травня 2015 року⁶⁸.

⁶⁶ Генеральне консульство України Франкфурті-на-Майні <http://frankfurt.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>

⁶⁷ Генеральне консульство України в Чикаго <http://chicago.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>

⁶⁸ Генеральне консульство України в Санкт-Петербурзі <http://spb.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>

ТАРАСЮК ОКСАНА БОРИСІВНА

- ✓ Генеральний консул України в Гамбурзі (Німеччина) з 10 серпня 2015 року⁶⁹.

2.6. ЖІНКИ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ ОBOB'ЯЗКИ КЕРІВНИКА ДИПЛОМАТИЧНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ СТАНОМ НА ЛИСТОПАД 2015 РОКУ

Станом на листопад 2015 року четверо жінок виконують обов'язки керівників дипломатичних установ України за кордоном, зокрема:

НЕПОП ЛЮБОВ ВАСИЛІВНА

- ✓ В.о. Представника України при ЄС з 15 липня 2015 року (з моменту звільнення Єлісеєва Костянтина Петровича з посади Представника України при Європейських Співтовариствах⁷⁰).

⁶⁹ Генеральне консульство України у Гамбурзі <http://hamburg.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>

⁷⁰ Указ Президента №424/2015 від 15 липня 2015 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/424/2015>

ДАРИБГОВА ОЛЬГА ОЛЕКСІЇВНА

- ✓ Т. в. о. керівника Постійного представництва України при координаційних інститутах СНД з 12 листопада 2014 року⁷¹ (з моменту відкликання Дроня Анатолія Андрійовича з Виконавчого комітету Співдружності Незалежних Держав⁷²).

ДАВИДОВИЧ ЛЮДМИЛА ЯРОСЛАВІВНА

- ✓ Т. в. о. Генерального консула в Торонто (Канада) з жовтня 2014 року⁷³.

ІВАНОВА ДІАНА МИКОЛАЇВНА

- ✓ В.о. Консула України в Новосибірську⁷⁴.

71 Постійне представництво України при координаційних інститутах СНД <http://cis.mfa.gov.ua/ua/about-mission/diplomats>

72 Указ Президента України №869/2014 від 12 листопада 2014 року <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869/2014>

73 Генеральне консульство України в Торонто <http://toronto.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>

74 Генеральне консульство України у Новосибірську <http://novosibirsk.mfa.gov.ua/ua/about-mission/diplomats>

2.7. ВИКЛИК КАР'ЄРА VS СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Як було вище зазначено, найдієвішим способом заохочення жінок до більш активного кар'єрного просування на дипломатичних посадах, є запровадження політик, дружніх до родини, що повністю відсутнє в українській практиці.

Одним з таких компонентів є укладення угод про працевлаштування членів родин-дипломатів у країні проходження дипломатичної служби чоловіком або дружиною.

Наразі Україна уклала лише декілька угод, що стосуються працевлаштування членів дипломатичних родин, зокрема зі США⁷⁵, Аргентиною⁷⁶, Туреччиною⁷⁷, Польщею⁷⁸, Великою Британією тощо.

Для порівняння, США має 157 угод про взаємне влаштування членів родин дипломатів⁷⁹.

Гальмування Україною укладення таких двосторонніх угод про працевлаштування свідчить про те, що питання гендерної рівності не знаходяться на порядку денному у зовнішньополітичному відомстві України. Іншою причиною є приховане гальмування укладення таких угод через проблеми фінансового забезпечення дипломатичних установ України та неможливості оплачувати працю місцевого персоналу за виконання обслуговуючих функцій. У цьому випадку у зв'язку із відсутністю механізмів для легального працевлаштування членів родин дипломатів, передусім жінок, така робота стає єдиною альтернативною для них в іноземній країні незалежно від їхньої кваліфікації.

2.8. ОПЛАТА ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ ЗА ТРУДОВОЮ УГОДОЮ ЯК ОДИН З ГОЛОВНИХ ГЕНДЕРНИХ ВИКЛИКІВ У ДИПЛОМАТИЧНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Розмір відшкодування витрат в іноземній валюті на місяць, що виплачується працівникам закордонних дипустанов, тимчасово прийнятих на роботу

75 Угода між Урядом України і Урядом США щодо працевлаштування утриманців службовців Уряду України та США [...] від 21 листопада 1994 року http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/840_114

76 Про ратифікацію Угоди між Урядом України і Урядом Аргентинської Республіки про працевлаштування членів [...] від 29 квітня 2000 року <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1691-14>

77 Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України і Урядом Турецької Республіки про взаємне працевлаштування [...] від 27 червня 2006 року http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/792_031

78 Про ратифікацію Угоди (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки [...] від 17 червня 2015 року <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/528-19>

79 Bilateral Work Agreements <http://www.state.gov/documents/organization/133570.pdf>

(за трудовою угодою), не може перевищувати 50 відсотків норм відшкодування витрат в іноземній валюті на місяць за відповідною посадою (*Постанова Кабінету Міністрів від 4 березня 2004 р. № 261 «Про затвердження норм та розміру відшкодування витрат в іноземній валюті на місяць працівникам дипломатичної служби, направленим у довготермінове відрядження»*⁸⁰).

Тобто, працівник, який працює в закордонній дипустанові за трудовою угодою, має право отримувати не більше половини заробітної плати, ніж штатний працівник за виконання тих самих обов'язків. Враховуючи, що нижня межа такого відшкодування не регулюється жодним нормативно-правовим актом, то на практиці оплата за таку роботу є ще нижчою.

В українській практиці за трудовою угодою в закордонних дипустановах наймаються зазвичай члени родин працівників дипустанови. Беручи до уваги, що більшість працівників дипустанов є чоловіки, то згадана дискримінація стосується переважно жінок, що є дружинами працівників дипустанови.

Більше того, практика найму за трудовою угодою в диппредставництвах за кордоном стосується переважно обслуговуючого персоналу. При цьому передбачено, що за умови відсутності можливості призначити на відповідну посаду обслуговуючого персоналу особу з числа громадян України, обслуговуючий персонал може формуватися з іноземців (*Наказ Міністерства закордонних справ України від 05.09.2013 № 224 «Про затвердження Положення про обслуговуючий персонал системи органів дипломатичної служби України»*⁸¹). Але ця норма є дієвою лише в країнах з низькими соціально-економічними стандартами, оскільки в розвинутих країнах зазвичай законодавчо врегульоване питання мінімальної заробітної плати для громадян цих країн і цей показник є значно вищим, аніж передбачене українськими законодавчими актами. Тому практика найму за трудовою угодою обслуговуючого персоналу українських дипустанов у розвинутих країнах відсутня.

Лише працівники, які займають вищі дипломатичні посади (посол України, глава місії представник, постійний представник при міжнародних організаціях та генеральний консул) отримують надбавку для відшкодування витрат на утримання непрацюючих дружин (чоловіків) на час їхнього перебування за кордоном у зв'язку з відрядженням за місцем роботи чоловіка (дружини). Для посла України та прирівняних до нього

80 Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2004 року №261 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/261-2004-%D0%BF>

81 Наказ Міністерства закордонних справ України від 05.09.2013 № 224 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1648-13/paran14#n14>

дипломатичних посад розмір надбавки становить 30 %, а для генерального консула 15 % до норми відшкодування витрат в іноземній валюті на місяць (Постанова Кабінету Міністрів України від 11 січня 2006 р. N 8 «Деякі питання відшкодування витрат в іноземній валюті працівникам дипломатичної служби, направленим у довготермінове відрядження») ⁸².

82 Постанова Кабінету міністрів України від 11 січня 2006 року №8 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/8-2006-%D0%BF>

РОЗДІЛ 3. НАЙКРАЩІ СВІТОВІ ПРАКТИКИ З КАР'ЄРНОГО ПРОСУВАННЯ ДИПЛОМАТОК

3.1. США ЯК ОДНА З КРАЇН-ЛІДЕРІВ ЩОДО ПРОСУВАННЯ ЖІНОК НА ВИЩІ ДИПЛОМАТИЧНІ ПОСАДИ

У 1922 році Люсіль Атчерсон стала першою жінкою, яка обійняла дипломатичну посаду в системі Державного департаменту США. З того часу жінки повільно, але впевнено торували свій шлях до вищих дипломатичних позицій в американському зовнішньополітичному відомстві⁸³.

Державний Департамент США до 1970-х років часто характеризували як Департамент «білих чоловіків-випускників Єльського університету» (“male, pale, and Yale”)⁸⁴. Не зважаючи на освіту та професійні якості, працівниці зовнішньополітичного відомства США ще у 1950 – 1960 рр. піддавалися дискримінації. Навіть наприкінці 1960-х рр. деякі послы противилися направленню у закордонні посольства, які вони очолювали, жінок-дипломаток або найбільше, що могли їм запропонувати, – посади особистих секретарів своїх дружин⁸⁵.

Крім того, передбачалося, що дипломатки мали звільнитися з дипломатичної служби у разі їхнього заміжжя, хоча не існувало жодного нормативно-правового акту, який вимагав цього. Тим більше це правило стосувалося випадків, коли у дипломатки народжувалася дитина. Лише на початку 1970-х років після постійних скарг та декількох судових справ система почала змінюватися.

Більше того, до 1972 року дружини працівників зовнішньополітичного відомства США вважалися державними службовцями і тому інформація про них включалася до атестаційних документів їхніх чоловіків-дипломатів.

Лише після прийняття у 1972 році Директиви Державного Департаменту, так званої «Декларації про подружжя» (the Declaration on Spouses), ситуація змінилася: було знято неформальну заборону заміжжя для дипломаток,

83 Women in diplomacy <http://www.state.gov/s/d/rm/rls/perfrpt/2006/html/76553.htm>

84 Moments in U.S. Diplomatic History <http://adst.org/2014/02/whither-the-foreign-service/>

85 Cracking the Glass Ceiling: A Conversation with Foreign Service Women <http://adst.org/the-stump/cracking-the-glass-ceiling-a-conversation-with-foreign-service-women/>

а дружини/чоловіки дипломатів/дипломаток отримали більше свободи та перестали включатися в атестаційні документи їхніх партнерів⁸⁶.

У 1997 році Медлін Олбрайт стала першою жінкою, яка обійняла посаду Державного Секретаря США. Протягом 2005 – 2009 років зовнішньополітичне відомство США очолювала Кондоліза Райз, а з 2009 року цю посаду обіймає Гілларі Клінтон.

Як свідчить низка досліджень, призначення Гілларі Клінтон Державним Секретарем США мало вплив не лише на американський політикум та збільшення залучення жінок до нього, а й на весь дипломатичний світ, оскільки це сприяло збільшенню кількості жінок-послів іноземних держав в США. Це явище навіть отримало назву «ефект Гілларі»⁸⁷.

Починаючи з 2001 року декілька дипломаток були призначені на посади послів в арабських країнах, зокрема Катарі, Об'єднаних Арабських Еміратах, Сирії та інших.

Станом на квітень 2015 року в США було 116 жінок-послів (із 367 послів загалом), що складало 31,6%. Це є найвищим показником за всю історію Державного департаменту США та вважається заслугою Президента Барака Обами⁸⁸.

Призначення жінок на посади послів та представників США за кордоном Президентом США

Президент	Кількість жінок-послів	Загальна кількість послів	% жінок-послів
Барак Обама 2009 –	116	367	31,6 %
Джордж Вокер Буш 2001 – 2009	118	474	24,9 %
Білл Клінтон 1993 – 2001	78	420	18,6 %
Джордж Герберт Вокер Буш 1989 – 1993	22	213	10,3 %
Рональд Рейган 1981 – 1989	21	394	5,3 %

86 "This is not a woman's issue. This is a management concern." <http://adst.org/2015/03/this-is-not-a-womans-issue-this-is-a-management-concern/>

87 'Hillary effect' cited for increase in female ambassadors to U.S. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/01/10/AR2010011002731.html?sid=ST2010011101598>

88 Snapshot: Obama's Female Ambassadors, Highest Percentage Appointments at 31.6% <http://diplomundit.net/2015/04/17/snapshot-obamas-female-ambassadors-highest-percentage-appointments-at-31-6/>

Президент	Кількість жінок-послів	Загальна кількість послів	% жінок-послів
Джиммі Картер 1977 – 1981	19	201	9,5 %
Джеральд Форд 1974 – 1977	7	94	7,4 %
Річард Ніксон 1969 – 1974	5	242	2,1 %
Ліндон Джонсон 1963 – 1969	4	161	2,5 %
Джон Фітцджеральд Кеннеді 1961 – 1963	3	130	2,3 %
Дуайт Ейзенхауер 1953 – 1961	5	228	2,2 %
Гаррі Трумен 1945 – 1953	3	192	1,6 %
Франклін Делано Рузвельт 1933 – 1945	2	208	1,0 %
Загалом	392	3303	11,9 %

Таблиця 3

Незважаючи на високий відсоток жінок на посадах послів у системі Державного Департаменту США, із наступної таблиці можемо бачити, що дипломатки призначають здебільшого у столиці, що мають менше стратегічне значення для США. Зокрема ніколи жінки не очолювали американські дипломатичні представництва у таких країнах, як Росія, Канада, Китай, Саудівська Аравія, Німеччина, Ізраїль, Туреччина, Іспанія, Польща та навіть Україна. З іншої сторони, як видно із статистики, жінки зазвичай призначаються на посади глав дипломатичних представництв США у країни, які мають великі соціальні проблеми.

Кількість жінок-послів США в іноземних державах⁸⁹

Держава	Загальна кількість послів	Кількість жінок-послів	Відсоток жінок-послів
Південний Судан	2	2	100%
Чорногорія	3	2	66,7%
Палау	3	2	66,7%
Мікронезія	10	6	60,0%
Киргизька Республіка	11	6	54,5%

⁸⁹ Female U.S. Ambassadors <http://www.afsa.org/female-us-ambassadors>

Держава	Загальна кількість послів	Кількість жінок-послів	Відсоток жінок-послів
Косово	4	2	50,0%
Східний Тимор	4	2	50,0%
Намібія	9	4	44,4%
Ліхтенштейн	7	3	42,9%
Папуа Нова Гвінея	14	6	42,9%
Гренада	10	4	40,0%
Маршалові острови	10	4	40,0%
Соломонові острови	15	6	40,0%
Вануату	10	4	40,0%
Мозамбік	11	4	36,4%
Гвінея-Бісау	14	5	35,7%
Барбадос	17	6	35,3%
Кірибаті	12	4	33,3%
Молдова	9	3	33,3%
Сент-Кітс і Невіс	9	3	33,3%
Сент-Люсія	12	4	33,3%
Таджикистан	9	3	33,3%
Домініка	13	4	30,8%
Антигуа і Барбуда	10	3	30,0%
Монголія	10	3	30,0%
Нігер	20	6	30,0%
Бурунді	17	5	29,4%
Мальта	21	6	28,6%
Туркменістан	7	2	28,6%
Бенін	18	5	27,8%
Сент-Вінсент / Гренадіни	11	3	27,3%
Непал	24	6	26,0%
Африканський Союз	4	1	25,0%
Ангола	8	2	25,0%
Бангладеш	16	4	25,0%
Гана	25	5	25,0%
Малі	20	5	25,0%
Самоа	16	4	25,0%
Камерун	17	4	23,5%
Мадагаскар	17	4	23,5%
Маврикій	17	4	23,5%
Тувалу	13	3	23,1%
Сьєра-Леоне	18	4	22,2%
Гамбія	23	5	21,7%
Багамські острови	14	3	21,4%
Кабо-Верде	14	3	21,4%
Джибуті	14	3	21,4%
Катар	14	3	21,4%
Сан-Томе і Принсіпі	14	3	21,4%

Держава	Загальна кількість послів	Кількість жінок-послів	Відсоток жінок-послів
Сенегал	19	4	21,1%
Лаос	24	5	20,8%
Латвія	15	3	20,0%
Суринам	15	3	20,0%
Того	20	4	20,0%
Тонго	15	3	20,0%
Об'єднані Арабські Емірати	15	3	20,0%
Кенія	16	3	18,8%
Коморські острови	11	2	18,2%
Алжир	17	3	17,6%
Фіджі	17	3	17,6%
Ямайка	17	3	17,6%
Лесото	17	3	17,6%
Малаві	17	3	17,6%
Свазіленд	17	3	17,6%
Замбія	17	3	17,6%
Білорусь	6	1	16,7%
Бруней	12	2	16,7%
Буркіна-Фасо	18	3	16,7%
Кот-д'Івуар	18	3	16,7%
Габон	18	3	16,7%
Німецька Демократична Республіка	6	1	16,7%
Сербія	6	1	16,7%
Люксембург	43	7	16,3%
Мальдівські острови	19	3	15,8%
Литва	13	2	15,4%
Науру	13	2	15,4%
Нова Зеландія	26	4	15,4%
Шрі-Ланка	26	4	15,4%
Угорщина	27	4	14,8%
Організація Об'єднаних Націй	27	4	14,8%
Албанія	14	2	14,3%
Республіка Конго	14	2	14,3%
Казахстан	7	1	14,3%
Македонія	7	1	14,3%
Норвегія	30	4	13,3%
Вірменія	8	1	12,5%
Ботсвана	16	2	12,5%
Чеська Республіка	8	1	12,5%
Сейшельські острови	16	2	12,5%
Словенія	8	1	12,5%
Узбекистан	8	1	12,5%
Естонія	16	2	12,5%
Фінляндія	33	4	12,1%

Держава	Загальна кількість послів	Кількість жінок-послів	Відсоток жінок-послів
Тринідад і Тобаго	17	2	11,8%
Азербайджан	9	1	11,1%
Беліз	9	1	11,1%
Боснія і Герцеговина	9	1	11,1%
Екваторіальна Гвінея	18	2	11,1%
Святий Престол	18	2	11,1%
Руанда	18	2	11,1%
Уганда	18	2	11,1%
Малайзія	19	2	10,5%
Туніс	19	2	10,5%
Центрально-Африканська Республіка	20	2	10,0%
Демократична Республіка Конго	20	2	10,0%
Екватор	50	5	10,0%
Ефіопія	30	3	10,0%
Мавританія	20	2	10,0%
Пакистан	28	3	9,7%
Швейцарія	52	5	9,6%
Ель Сальвадор	54	5	9,3%
Гвінея	22	2	9,1%
Австрія	58	5	8,6%
Ісландія	24	2	8,3%
Лівія	11	1	8,3%
Панама	39	3	7,7%
Ліван	27	2	7,4%
Ірландія	28	2	7,1%
Ємен	14	1	7,1%
Оман	15	1	6,7%
Парагвай	45	3	6,7%
Камбоджа	16	1	6,3%
Кувейт	16	1	6,3%
Бірма	17	1	5,9%
Організація Американських Держав	17	1	5,9%
Сінгапур	17	1	5,9%
Болгарія	35	2	5,7%
Бразилія	54	3	5,6%
Гайана	18	1	5,6%
Нікарагуа	54	3	5,6%
Нігерія	18	1	5,6%
Кіпр	19	1	5,3%
Данія	57	3	5,3%
Європейський Союз	19	1	5,3%
Сирія	19	1	5,3%
Ірак	22	1	4,5%
Ліберія	45	2	4,4%

Держава	Загальна кількість послів	Кількість жінок-послів	Відсоток жінок-послів
Австралія	23	1	4,3%
Гаїті	46	2	4,3%
НАТО	23	1	4,3%
Єгипет	48	2	4,2%
Чехословаччина	25	1	4,0%
Індія	25	1	4,0%
Йорданія	25	1	4,0%
Гондурас	53	2	3,8%
Філіппіни	26	1	3,8%
Південна Африка	26	1	3,8%
Бельгія	58	2	3,4%
Південна Корея	29	1	3,4%
Мороко	32	1	3,1%
Франція	66	2	3,0%
Гватемала	66	2	3,0%
Нідерланди	66	2	3,0%
Домініканська Республіка	42	1	2,4%
Японія	41	1	2,4%
Тайланд	43	1	2,3%
Італія	47	1	2,1%
Уругвай	50	1	2,0%
Швеція	53	1	1,9%
Венесуела	54	1	1,9%
Коста-Ріка	55	1	1,8%
Перу	55	1	1,8%
Аргентина	60	1	1,7%
Мексика	59	1	1,7%
Болівія	61	1	1,6%
Колумбія	67	1	1,5%
Португалія	68	1	1,5%
Велика Британія	68	1	1,5%
Афганістан	17	0	0,0%
Андорра	4	0	0,0%
Бахрейн	15	0	0,0%
Канада	31	0	0,0%
Чад	20	0	0,0%
Чилі	55	0	0,0%
Китай	52	0	0,0%
Хорватія	8	0	0,0%
Куба	20	0	0,0%
Еритрея	6	0	0,0%
Грузія	8	0	0,0%
Німеччина	49	0	0,0%
Греція	46	0	0,0%

Держава	Загальна кількість послів	Кількість жінок-послів	Відсоток жінок-послів
Індонезія	19	0	0,0%
Іран	34	0	0,0%
Ізраїль	19	0	0,0%
Монако	2	0	0,0%
Польща	29	0	0,0%
Румунія	45	0	0,0%
Росія	74	0	0,0%
Сан-Марино	3	0	0,0%
Саудівська Аравія	28	0	0,0%
Словаччина	7	0	0,0%
Сомалі	14	0	0,0%
Іспанія	74	0	0,0%
Судан	14	0	0,0%
Танзанія	18	0	0,0%
Туреччина	52	0	0,0%
Україна	8	0	0,0%
В'єтнам	6	0	0,0%
Південний В'єтнам	9	0	0,0%
Югославія	36	0	0,0%
Зімбабве	12	0	0,0%

Таблиця 4

3.2. ВЕЛИКА БРИТАНІЯ: ОДНА ПОСАДА ПОСЛА НА ДВОХ ДИПЛОМАТІВ З ОДНІЄЇ РОДИНИ

До Другої світової війни жінки у британському Форін Офісі могли обіймати лише адміністративні посади. Через брак кадрів під час війни серед чоловіків-дипломатів з'явилися випадки призначення високопрофесійних жінок на дипломатичні посади за кордоном. І лише у 1946 році жінкам було дозволено складати професійний іспит для прийому на дипломатичну службу⁹⁰.

Як і в США, у Великій Британії до 1972 року жінка після одруження мала звільнитися із дипломатичної служби. Натомість на сьогодні Форін Офіс має близько 20% жінок, призначених на посади послів та високих представників.

Але найбільш цікавим досвідом зовнішньополітичного відомства Великої Британії є запровадження практики, при якій подружжя дипломатів можуть ділити між собою посаду посла в іноземній країні (sharing ambassadors).

⁹⁰ The rise of the female diplomat <http://www.prospectmagazine.co.uk/opinions/the-rise-of-the-female-diplomat>

Загальна практика поділу посади (або так званого вахтового способу роботи) є доволі поширеною у Великій Британії. Але зазвичай дві сторони ділять між собою робочий тиждень: два дні працює один партнер, два дні – другий партнер, а один день партнери працюють разом. Натомість у дипломатичній практиці було запроваджено поділ робочого року на три частини: кожен з партнерів виконує обов'язки посла протягом чотирьох місяців, змінюючи один одного.

Першою парою послів, які таким чином ділили свої обов'язки, стали Том Картер та Керолін Девідсон, Посли Великої Британії у Замбії у 2008 – 2012 роках. Це стало для подружжя другим досвідом поділу закордонної дипломатичної посади, до цього вони ділили посаду заступника керівника посольства Великої Британії у Словаччині у 2003 – 2008 роках⁹¹.

Для ефективного виконання своїх обов'язків та прийняття рішень подружжя запровадило такі правила: якщо приймається рішення, яке може впливати на обох послів, що ділять посаду, то таке рішення має прийматися спільно після детального обговорення. З іншої сторони, якщо виникає питання, яке необхідно вирішити протягом 24-х годин і яке не впливатиме на другого партнера, то таке рішення приймається одноосібно⁹².

Іншою парою, яке ділило посаду посла, стало подружжя Джонатана та Кеті Ліч. Як розповідала пара в інтерв'ю, яке спільно очолювала дипломатичну установу Великої Британії у Вірменії з 2012 року, для ефективного виконання своїх обов'язків в них було запроваджено декілька правил. Зокрема, було домовлено забезпечувати наступництво у прийнятті рішень, тому важливі рішення мали обговорюватися обома послами заздалегідь, а рішення нижчого рівня прийматися діючим послом самостійно та оперативно. Подружжя також домовилося уникати появи на офіційних заходах та перед публікою вдвох: це давало змогу людям швидко зрозуміти, що та особа, яка перед ними, наразі виконує обов'язки посла.

Водночас подружжя Ліч під час поділу посади посла зіткнулося з низкою викликів. Наприклад, як справитися з величезним потоком щоденної інформації таким чином, щоб партнер, який наразі не виконує обов'язки посла, залишався в курсі справ та одночасно міг займатися домашніми справами? Для вирішення цього питання подружжя запровадило правило, згідно з яким «вихідний партнер» приходив раз на тиждень до посольства та ознайомлювався із потоком повідомлень або подружжя разом

91 Mr and Mrs Ambassador <http://www.theguardian.com/world/2008/02/zambia>

92 UK's diplomatic double in Zambia <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7654649.stm>

ходило на обід, під час якого «діючий партнер» інформував «вихідного партнера» про поточні справи.

Іншим викликом було певне скептичне ставлення (особливо зі сторони їхніх колег-послів) щодо виконання ними обов'язків по черзі. Але після зустрічі з обома послами та усвідомлення, що обидва з них є належним чином поінформовані, віддані справі та такими, які заслуговують довіри, це питання було зняте з порядку денного⁹³.

Перевагами поділу посади посла між представниками подружжям вважаються такі:

- ✓ наявність додаткового працівника при обмежених ресурсах, особливо в маленьких дипломатичних місіях;
- ✓ більший запас міцності у працівників дипломатичного представництва;
- ✓ можливість прийняття більш ефективних рішень після обговорення із партнером;
- ✓ обидва партнери задоволені своїми кар'єрними позиціями;
- ✓ уникнення розділення сім'ї, коли подружжя працює в закордонних дипломатичних установах у різних країнах.

Завдяки таким новаціям, як поділ посади посла між представниками подружжя Форін Офіс Великої Британії, незважаючи на свою консервативну репутацію, отримав нагороду за «найкращу нову, гнучку робочу ініціативу» від Сантандлер Груп⁹⁴.

Пізніше зовнішньополітичне відомство Швейцарії перейняло досвід Форін Офіс Великої Британії та у 2009 році запровадило практику поділу посади посла між подружжям дипломатів. Зокрема подружжя Крістофа та Крістін Бюргенер було призначено на посаду послів Швейцарії в Тайланді, а також Лаосі та Камбоджі за сумісництвом⁹⁵.

93 The ambassadorial job share <https://civilservice.blog.gov.uk/2014/03/03/the-ambassadorial-job-share/>

94 Flexible senior roles are the key to unlocking our workforce's hidden talent <http://www.theguardian.com/women-in-leadership/2015/jul/30/flexible-senior-roles-are-the-key-to-unlocking-our-workforces-hidden-talent>

95 Husband and wife team form a diplomatic duo <http://www.swissinfo.ch/eng/husband-and-wife-team-form-a-diplomatic-duo/7484880>

ВИСНОВКИ

Українській системі зовнішньополітичних зносин притаманне низьке представлення жінок на вищих дипломатичних посадах, передусім посадах керівників дипломатичних представництв України за кордоном. За каденції діючого Президента України Петра Порошенка відсоток призначень жінок на такі посади є найвищим та складає 6,1%. Це є надзвичайно малим показником у порівнянні з найрозвинутішими країнами, де відсоток жінок на вищих дипломатичних посадах сягає понад 40%. Водночас, протягом останнього року відбулося призначення низки жінок на посади генеральних консулів України, передусім в європейських столицях. Такий крок створює позитивний потенціал та кадровий резерв для майбутнього призначення цих дипломаток на посади керівників дипломатичних представництв України за кордоном.

Окрім загальних викликів та упереджень щодо перебування жінок на дипломатичній службі, традиційно притаманних усім країнам, в українських реаліях додатково накладається проблема нереформованості дипломатичної служби, успадкованої з радянських часів, яка, якщо і передбачала залучення жінок, то виключно з пропагандистською або декоративною метою.

В Україні, як і в цілому у світі, головним викликом для кар'єрного просування дипломаток є проблема узгодження професійного зростання із сімейним життям. Водночас в Україні ця проблема значно ускладнюється відсутністю належної уваги до питання гендерної рівності у системі дипломатичної служби як у суспільстві, так і серед керівників зовнішньополітичного відомства, а також фінансово-економічним фактором та повною відсутністю дружніх політик до родин дипломатів.

При реформуванні системи забезпечення зовнішніх зносин та дипломатичної служби України у частині забезпечення гендерної рівності необхідно враховувати інноваційний досвід західних країн. При цьому, імплементація найкращих світових практик дозволить відчувати позитивні зміни не тільки дипломаткам, але й усім представникам системи дипломатичної служби в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Нормативно-правові документи

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок / ООН, Конвенція, Міжнародний документ від 18.12.1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_207
2. Угода між Урядом України і Урядом США щодо працевлаштування утриманців службовців Уряду України та США від 21.11.94 (у формі обміну нотами) від 21 листопада 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/840_114
3. Угода (у формі обміну нотами) між Урядом України та Урядом Турецької Республіки про взаємне працевлаштування членів сімей співробітників закордонних установ від 27 червня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/792_031
4. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page2>
5. Закон України «Про державну службу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>
6. Закон України «Про дипломатичну службу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>
7. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України і Урядом Аргентинської Республіки про працевлаштування членів сімей співробітників дипломатичних представництв та працівників консульських установ» від 29 квітня 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1691-14>
8. Закон України «Про ратифікацію Угоди (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про взаємне працевлаштування членів сімей працівників закордонних дипломатичних установ» від 17 червня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/528-19>
9. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>

10. Указ Президента України №149/98 від 24 лютого 1998 року «Про призначення Н. Ковальської Надзвичайним і Повноважним Послом України в Швейцарській Конфедерації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/149/98>
11. Указ Президента України 989/98 від 9 вересня 1998 року «Про призначення Н. Ковальської Надзвичайним і Повноважним Послом України у Ватикані» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/989/98>
12. Указ Президента №1153/98 від 20 жовтня 1998 року «Про призначення Н. Ковальської Надзвичайним і Повноважним Послом України у Князівстві Ліхтенштейн» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1153/98>
13. Указ Президента України №797/2000 від 14 червня 2000 року «Про звільнення Н. Ковальської з посад Надзвичайного і Повноважного Посла України у Швейцарській Конфедерації та Надзвичайного і Повноважного Посла України у Князівстві Ліхтенштейн» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/797/2000>
14. Указ Президента України №1196/2001 від 7 грудня 2001 року «Про призначення С. Станік Постійним представником України при Раді Європи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1196/2001>
15. Указ Президента №892/2002 від 1 жовтня 2002 року «Про призначення Н. Зарудної заступником Державного секретаря Міністерства закордонних справ України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/892/2002>
16. Указ Президента України №537/2003 від 18 червня 2003 року «Про звільнення Н. Ковальської з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України у Ватикані» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537/2003>
17. Указ Президента №983/2003 від 5 вересня 2003 року «Про звільнення Н. Зарудної з посади заступника Державного секретаря Міністерства закордонних справ України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/983/2003>
18. Указ Президента України №1018/2002 від 12 вересня 2003 року «Про звільнення С. Станік з посади Постійного представника

- України при Раді Європи» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1018/2003>
19. Указ Президента України №1019/2003 від 12 вересня 2003 року «Про призначення С. Станік Надзвичайним і Повноважним Послом України в Швейцарській Конфедерації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1019/2003>
 20. Указ Президента України №367/2003 від 25 березня 2004 року «Про звільнення С. Станік з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України в Швейцарській Конфедерації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/367/2004>
 21. Указ Президента України №1594/2005 від 31 грудня 2004 року «Про призначення Н. Зарудної Надзвичайним і Повноважним Послом України в Королівстві Данія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1594/2004>
 22. Указ Президента України №1879/2005 від 30 грудня 2005 року «Про призначення І. Огнівець Надзвичайним і Повноважним Послом України в Словацькій Республіці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1879/2005>
 23. Указ Президента України №1062/2006 від 11 грудня 2006 року «Про призначення Т. Іжевської Надзвичайним і Повноважним Послом України у Ватикані» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1062/2006>
 24. Указ Президента України №649/2008 від 21 липня 2008 року «Про призначення Т. Іжевської Надзвичайним і Повноважним Послом України при Суверенному військовому Ордені Госпітальєрів Святого Іоанна Єрусалимського, Родосу і Мальти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/649/2008>
 25. Указ Президента України №808/2008 від 4 вересня 2008 року «Про звільнення Н. Зарудної з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України в Королівстві Данія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/808/2008>
 26. Указ Президента України №809/2008 від 4 вересня 2008 року «Про призначення Н. Зарудної Надзвичайним і Повноважним Послом України у Федеративній Республіці Німеччина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/809/2008>

27. Указ Президента України №1126/2008 від 1 грудня 2008 року «Про призначення О. Слюсаренко Надзвичайним і Повноважним Послом України в Республіці Чорногорія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1126/2008>
28. Указ Президента №416/2009 від 4 червня 2009 року «Про призначення Т. Саєнко Надзвичайним і Повноважним Послом України в Республіці Куба» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/416/2009>
29. Указ Президента України №114/2010 від 5 лютого 2010 року «Про звільнення І. Огнівець з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України в Словацькій Республіці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/114/2010>
30. Указ Президента №947/2010 від 11 жовтня 2010 року «Про призначення Т. Саєнко Надзвичайним і Повноважним Послом України в Домініканській Республіці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/947/2010>
31. Указ Президента України №1034/2010 від 15 листопада 2010 року «Про призначення Т. Саєнко Надзвичайним і Повноважним Послом України в Боліваріанській Республіці Венесуела» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1034/2010>
32. Указ Президента України №1129/2011 від 16 грудня 2011 року «Про звільнення Н. Зарудної з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України у Федеративній Республіці Німеччина» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1129/2011>
33. Указ Президента України №356/2014 від 31 березня 2014 року «Про звільнення О. Слюсаренко з посади Надзвичайного і Повноважного Посла України в Чорногорії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/356/2014>
34. Указ Президента України №869/2014 від 12 листопада 2014 року «Про відкликання А. Дроня з Виконавчого комітету Співдружності Незалежних Держав» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869/2014>
35. Указ Президента №424/2015 від 15 липня 2015 «Про звільнення К. Єлісеєва з посади Представника України при Європейських

- Співтовариствах (Європейському Союзу)» [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/424/2015>
36. Указ Президента України №513/2015 від 26 серпня 2015 року «Про призначення Н. Галібаренко Надзвичайним і Повноважним Послом України у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/513/2015>
37. Указ Президента України №560/2015 від 25 вересня 2015 року «Про призначення Н. Галібаренко Постійним представником України при Міжнародній морській організації (ІМО)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/560/2015>
38. Указ Президента України №590/2015 від 19 жовтня 2015 року «Про призначення І. Огнівець Надзвичайним і Повноважним Послом України в Португальській Республіці» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/590/2015>
39. Постанова Кабінету міністрів України від 4 березня 2004 року №261 «Про затвердження норм та розміру відшкодування витрат в іноземній валюті на місяць працівникам дипломатичної служби, направленим у довготермінове відрядження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/261-2004-%D0%BF>
40. Постанова Кабінету міністрів України від 11 січня 2006 року №8 «Деякі питання відшкодування витрат в іноземній валюті працівникам дипломатичної служби, направленим у довготермінове відрядження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/8-2006-%D0%BF>
41. Розпорядження Кабінету Міністрів України №147-р від 9 березня 2014 року «Про призначення Галібаренко Н.М. першим заступником Міністра закордонних справ України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/147-2014-%D1%80>
42. Розпорядження Кабінету міністрів України №752-р від 20 серпня 2014 року «Про призначення Зеркаль О.В. заступником Міністра закордонних справ України з питань європейської інтеграції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/752-2014-%D1%80>

43. Наказ Міністерства закордонних справ України від 05.09.2013 № 224 «Про затвердження Положення про обслуговуючий персонал системи органів дипломатичної служби України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1648-13/paran14#n14>

Українські джерела

44. Важливою у виконанні миротворчої місії сьогодні є роль жінок – Президент України // <http://www.president.gov.ua/news/vazhlivoyu-u-vikonanni-mirotvorchoyi-misiyi-sogodni-ye-rol-z-33316>
45. Восьма періодична доповідь про виконання Україною Ковенції ООН про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок. – К.: Міністерство соціальної політики України, 2014. – 45 с. // http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=160780
46. Генеральне консульство України Франкфурт-на-Майні // <http://frankfurt.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>
47. Генеральне консульство України в Чикаго // <http://chicago.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>
48. Генеральне консульство України в Санкт-Петербурзі // <http://spb.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>
49. Генеральне консульство України у Гамбурзі // <http://hamburg.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>
50. Генеральне консульство України в Торонто // <http://toronto.mfa.gov.ua/ua/about-mission/consul/cv>
51. Генеральне консульство України у Новосибірську // <http://novosibirsk.mfa.gov.ua/ua/about-mission/diplomats>
52. Доклад о выполнении в Украине Конвенции ООН о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин / [руков. авт. кол. Л.Е. Леонтьева, А.В. Толстокорова]. – Харьков: Фолио, 2007. – С. 18.
53. Кобиляцька В. Жінки на дипломатичних теренах: поступ і зрушення // Повага: кампанія протисексизму. – 19 жовтня 2015 р. // <http://povaha.org.ua/zhinky-na-dyplomatychnyh-terenah-postup-i-zrushennya>
54. Марценюк Т. Жінки в українській політиці: виклики і перспективи змін. – К.: Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015. – 35 с. // <http://www.ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/4441>

55. Огнівець Інна Василівна // https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C_%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%B0_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0
56. Офіс програм ОБСЕ в Астане // <http://www.osce.org/ru/node/116653>
57. Прокопович Наталія Володимирівна // https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0
58. Саєнко Тетяна Григорівна // https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B0%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A2%D0%B5%D1%82%D1%8F%D0%BD%D0%B0_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0
59. Постійне представництво України при координаційних інститутах СНД // <http://cis.mfa.gov.ua/ua/about-mission/diplomats>

Англомовні джерела

60. Bilateral Work Agreements // <http://www.state.gov/documents/organization/133570.pdf>
61. Cracking the Glass Ceiling: A Conversation with Foreign Service Women // <http://adst.org/the-stump/cracking-the-glass-ceiling-a-conversation-with-foreign-service-women/>
62. Diplomatic List // <http://www.state.gov/documents/organization/244105.pdf>
63. Female diplomats share secrets <http://www.politico.com/story/2014/09/diplomats-women-state-department-110506?o=0>
64. Female U.S. Ambassadors // <http://www.afsa.org/female-us-ambassadors>
65. Flexible senior roles are the key to unlocking our workforce's hidden talent // <http://www.theguardian.com/women-in-leadership/2015/jul/30/flexible-senior-roles-are-the-key-to-unlocking-our-workforces-hidden-talent>
66. Gender and Power in the Nordic Countries – with focus on politics and business // http://www.nikk.no/wp-content/uploads/NIKKpub2011_broschyr_K%C3%B8n-og-magt_Gender-Power.pdf

67. 'Hillary effect' cited for increase in female ambassadors to U.S. // <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/01/10/AR2010011002731.html?sid=ST2010011101598>
68. Husband and wife team form a diplomatic duo // <http://www.swissinfo.ch/eng/husband-and-wife-team-form-a-diplomatic-duo/7484880>
69. List of Permanent Representatives and Observers in New York, as of Thursday, 05 November 2015 // <https://www.un.int/protocol/sites/www.un.int/files/Protocol%20and%20Liaison%20Service/headsofmissions.pdf>
70. London Diplomatic List, November 2015 // https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/473169/London_Diplomatic_List_-_November_2015.pdf
71. Moments in U.S. Diplomatic History // <http://adst.org/2014/02/whither-the-foreign-service/>
72. Mr and Mrs Ambassador // <http://www.theguardian.com/world/2008/aug/02/zambia>
73. Snapshot: Obama's Female Ambassadors, Highest Percentage Appointments at 31.6% // <http://diplopundit.net/2015/04/17/snapshot-obamas-female-ambassadors-highest-percentage-appointments-at-31-6/>
74. The ambassadorial job share // <https://civilservice.blog.gov.uk/2014/03/03/the-ambassadorial-job-share/>
75. The rise of the female diplomat <http://www.prospectmagazine.co.uk/opinions/the-rise-of-the-female-diplomat>
76. "This is not a woman's issue. This is a management concern." // <http://adst.org/2015/03/this-is-not-a-womans-issue-this-is-a-management-concern/>
77. UK's diplomatic double in Zambia // <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7654649.stm>
78. Women envoys on the rise // http://www.embassymagazine.com/barometer/bar_issues/emb38_bar.html
79. Women in diplomacy // <http://www.state.gov/s/d/rm/rls/perfrpt/2006/html/76553.htm>